

ÄRA
UNUSTA
MIND

ÄRA
UNUSTA
MIND

MEELESPEAD
II OSA

HELJU
PETS

Toimetanud Krista Mõisnik
Kujundanud Angelika Schneider

© Helju Pets ja Tänapäev, 2019
ISBN 978-9949-85-517-9
www.tnp.ee

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

PROLOOG

Kalinini rajooni valimisjaoskond, nagu kõik teisedki Tallinnas, avati hääletamiseks pühapäeva hommikul kell kuus.

Ede-Marie Lepik istus tüdinenud näoga valimisjaoskonna punase riidega kaetud laua taga, pea kohal rippus silt suurte tähtedega: KLM.

Varahommikune aeg oli tööine. Kui Ede poole kuueks valimisjaoskonda jõudis, ootas ukse taga järjekorras ligi pool-sada inimest. Hääletama tuldi varavalges eelkõige puhveti pärast, kust sai osta defitsiitseid toiduaineid: apelsine, mandariine, viinereid, suitsuvorsti, konserve, kommi, küpsiseid, kohvi. Toiduaineid pidi jätkuma kõigile soovijatele, sest kardeti, et viineritest või suitsuvorstist ilma jäänud valijad võivad avaldada rahulolematust nõukogude võimu vastu otse valimisjaoskonnas. Jaoskonna töötajad ja agitaatorid said oma nänni osta enne hääletajaid.

Perekonnanime algustähtedega KLM olid peamiselt kümned Kuznetsovid, Karamazovid, Larinad, Levinad, Makarenkod, sekka ka mõned Kased, Lepad, Männid. Valijate hulgas oli vahel üsna kummalisi tegelasi. Üks babuška ladus

Ede ette seitse passi ja ütles, et esindab perekonda. Teine vanem naisterahvas tahtis hääletada ka naabrite eest. Kedagi ei võinud niisama arvestamata jätta, hääletamise protsent oli tähtis. Tuli aga nende mugavate valijate nimed ja aadressid üles kirjutada ja agitaator neile koju saata.

Kella kaheteistkümneks saabus paus, käidi harvemalt. Suur seinakell tiksus kärarikkalt Brežnevi ja Lenini portreede kohal.

„Rumal kella paigutus,” mõtles Ede-Marie, kui uksest astus sisse valimisjaoskonna sekretär Milvi Känd, hapu nägu ees.

„No-nii,” lausus ta, „meile teada olevatel andmetel on Mererajoon kõige eesrindlikum. Kaheksas valimisjaoskond, mis asub Maratis, on nimekirjade kontrollimise peaaegu lõpetanud. Rajoonide lõikes on olukord järgmine: Mererajoonis on valijate nimekirjadest kontrollitud 52,5%, Keskerajoonis 35,43%, ja meil Kalinini rajoonis vaid 34,7%. Seltsimehed, nii ei lähe! Uurisin asjaolusid. Sitsi tänavalt pole keegi veel hääletamas käinud, ka Kaevuri 10 ja 12 on käimata. Saadan agitaatorid nendele objektidele. Tuleb külastada neid, kes pole veel hääletama tulnud. Agitaatorid võtavad valimisedelid kaasa, anname inimestele võimaluse hääletada kodus. Ma ei taha enam valimisjaoskonna esimehelt peapesu saada, et valimisaktiivsus on madal.”

„Aega veel maailm!” hõigati tähesildi ABC alt. „Valimisjaoskond suletakse alles südaööl, mida te pabistate! Häáli loeme kokku niikuinii hommikuni.”

„See ei loe,” ütles Milvi Känd karmi häälega. „Kui valimisaktiivsus on liiga madal, siis saab valimisjaoskonna esimees täitevkomitee esimehelt sõimata.”

„Kriipsutame põlve peal, nii varemgi tehtud,” piiksuti nimetähtede RST alt.

Milvi Känd läks näost tulipunaseks: „Seltsimees Kallas, mida te endale lubate?”

Känd tahtis veel midagi lisada, kui valimisjaoskonna uks avanen ettevaatlikult ja sisenes vana mees kahe karguga.

„Tere,” lausus ta süüdlaslikult, nagu oleks kuhugi tähtsale koosviibimisele hiljaks jäänud.

„Tere tulemast!” hüüatas Känd rõõmsameelselt. „Mis tähega teie perekonnanimi algab?”

„Täht M.”

„Kui M, siis palun sinna,” teatas Känd, viibates käega Ede-Marie poole.

Ede avas passi ja luges: „Hugo Müller ...”

Kuum jutt käis Ede südamest läbi, kõrvus hakkas kohisema. Ta vaatas altkulmu kahte karku, üht lõdvalt rippuvat püksisäärt, kulunud puhvaika hõlma. Ede vedas pilgu aeglaselt mehe kortsulisse näkku ja edasi silmadesse, mis olid meelespeavärvi.

Hetkega vajus Ede ümbrus maad ligi. Saabus pimedus.

Ede-Marie ärkas selle peale, kui Milvi Känd ta nina ees nuuskpiirituse pudeliga vehkis.

„Mis juhtus, seltsimees Lepik? Te vajusite kokku, minesite. Kas kutsun kiirabi?”

„Ei,” pomises Ede-Marie, „pole vaja.”

„Seltsimees Lepik, te olete näost lubivalge,” sõnas Känd, katsudes Ede pulssi, mis vaevu tuksus, „ma saadan teid koju.”

Ede-Marie istus majaesisel puutrepil ja vaatas kaugusesse. Aegamööda oli päike laskunud kadakate ja mändide varju. Linnulaul oli katkenud, ainult mõne üksiku rohutirtsu viiulimäng kostis veel uljalt augusti õhtus. Trepi pragude vahel askeldasid mõned unised sipelgad. Looduse hingamine oli vaikinud, ükski puuleht ei vōbisenud.

„Miks on nii vaikne?” küsis Ede endalt. „Miks see vaikus nii kurb on? Kas sellepärast, et homme õhtul mind enam siin, Sepa talus, ei ole. Mind ei ole. Ma lähen linna ja ei tea, millal tagasi tulen ... Aga ma tulen ...”

Kaheksanda klassi lõpetamine ja eksamid möödusid Edel edukalt. Kõik viied, ainult matemaatika eksamihinne neli. Ede süda pakitses ühe nelja pärast, ta oli soovinud kooli lõpetada medaliga, aga matemaatika jäi ikkagi neljaks viimasel õppeveerandil ja ka lõpueksamil, vaatamata püüdlustele. Ede auahnus sai riivatud, kuigi tema lõputunnistusel olid hinded klassi kõige paremad. Karm ohe pudenes noore inimese

huultelt. Meelde tuli lõpuaktus, kus tema ja Anne olid ainsana kleitides, ülejäänud tüdrukud kandsid direktor Kisselkova käsu järgi tumedaid seelikuid, valgeid pluuse, rinda ehtimas komsomolimärk. Nähes Annet ja Edet kleitides, sai Kisselkova maruvihaseks ning pistis huilgama: „Mis hilpharakad te olete? Nagu mingid pursuid! Kus on komsomolimärk? Selle oleksite võinud ikkagi oma kleidile kinnitada.”

Mõlema tüdruku tuju sai rikutud. Alles lõpuvalsi ajal ununes Kisselkova solvang. Juulius Härm, kes oli Ede partneriks valssi tantsides, lausus pärast jalakeerutust: „Küll sina ja Anne olete ilusad! Kõik tüdrukud oleks võinud kleitides tulla. Kooli lõpp, Kisselli pole vaja enam karta.”

Juulius. Kuigi ta kunagi Edet narris, jäi tüdrukule temast siiski hea mälestus, just tantsu pärast. Juulius oli hea juhtija ja tema käte vahel oli kerge tantsida.

Juulius läheb mandrile tööstuskooli maalriks või krohvijaks õppima, tuli Edele meelde. Nii oli ta lõpuõhtul teatanud ja isegi hõisanud: „Saab kergelt raha tasku.”

„Suvi on möödas,” mõtles Ede. „Lapsepõlv on möödas. Algab uus elu Tallinnas. Uus elu ilma meelespeaõiteta.”

Suvest oli palju mälestusi, mis meenutades silme ette kerkisid, kuid kohe kadusid, purunesid kildudeks. Ede ei teadnud, miks see nii on. Oli vist juhtunud liiga palju ja Ede ei saanud kõiki mälupilte kokku. Kõigepealt eksamid, kooli lõpp, Tiiu ja ta vanemad, kes koolilõpust osa võtsid ja Edele käekella kinkisid. Oskari sünnipäev, kus Luukere oli lõranud: „Nüüd saad Hiiumaale tulla ainult propuskiga, kui propus-

kit netu, ei saagi, puha piiritsoon. Eks Oskar peab siis sulle küllakutse saatma, vot nii!”

Edel tikkusid pisarad silma. Tegelikult oli suvi ja kõik selle sündmused kiirustades möödunud ja Edel oli raske päriselt mõista, mis temaga oli juhtunud ning mis veel ees ootab. Ta tundis, et kogu edasine elu oli Tiiu ja ta vanemate poolt ära otsustatud. Ja mis Edel öelda oligi, ise alles viisteist, alaealine.

Oskar oli Edele maininud: „Ole tänulik, et su elu võtab sellise pöörde.”

SELLISE PÖÖRDE. Tõepoolest, Ede ei suutnud uskuda, et ta elukoht on edaspidi Tallinnas, Kunderi tänavas ja temast saab esimesel septembril Tallinna 24. Keskkooli õpilane.

Keskkooli valikut olid Tiiu vanemad põhjendanud nii: „Valisime sulle 24. keskkooli sellepärast, et see on palju väiksem kool, kui 21. keskkool, mis asub meie elukoha lähedal. Arvasime, et sul on suures koolis raske kohaneda. Pealegi on 24. keskkooli direktor seltsimees Uustalu meie peretuttav. See kool asub küll Koplis, aga sinna saab sõita trammiga. Kümme minutit jalutamist ja oledki Narva maanteel trammipeatuses. Number üks sõidab Koplisse. Peatus Kooli ja ongi kool.” Edasi täpsustasid: „Sinu koolis saab fakultatiivselt õppida veel toiduvalmistamise tehnoloogiat ja kirjandust.”

Augustiõhtu jahedus ja hämarus sundisid Edet tупpa minema. Maja oli tühi ja kõle. Ede süütas köögis ja oma toas laelambid ning istus voodile avatud kohvri kõrvale. Kohver oli pooltühi. Tiiu oli enamalt jaolt kõik Ede vajaliku garde-

roobi linna viinud juba augusti keskel. Ka Ede oli siis kaasas käinud uue kooliga tutvumas ja koolivormi otsimas, mida müügil ei olnud.

„Pole hullu,” ütles Tiiu, „küll minu ema õmbleb sulle koolikleidi, hea, et põllegi saime!”

Ede ohkas mitmendat korda. Kõik, mis ees ootas, hirmutas teda. Ta oli lõuna paiku Sotsal käinud ja naabritega huvasti jätnud. Oskar lubas hommikul Ede villisega sadamasse viia, et ei peaks kruusasel maanteel bussis loksuma.

„Ongi kõik,” lausus Ede endale, rebis kalendrist augustikuu välja, kuigi august kestis veel paar päeva.

„Ongi kõik,” kordas ta uuesti, võttis laualt väikese plekkkarbi ja avas kaane. Karp oli ääreni täis kuivanud meespeaõisi. Õied olid ilmetud ja ainult Ede teadis, mis värvi need õied olid olnud. Ta sulges karbi ja pani kohvri põhja.

1. september. Ede-Marie esimene koolipäev uues koolis. Ede magas kogu öö rahutult. Iga tunni tagant ärkas, vaatas kella. Ta ootas hommikut ja samas ka kartis. Tiiu oli lubanud esimesel koolipäeval kaasa tulla ja see rahustas natuke.

Tiiu ema Esna oli Edele õmmelnud koolikleidi. Mis sellest, et alumise osa sai Tiiu tumesinisest puuvillasest volditud seelikust, ülemise otsa jaoks leidis Esna kapist seelikust järele jäänud riidetüki. Riide nappusest tuli kleit välja küll kolmveerandvarrukatega, aga istus suurepäraselt Ede seljas. Ja kui Esna valge krae kleidi kaelusesse kinnitas ning Ede musta atlassist koolipõlle ette sidus, oli pilt peeglist kaunis.

Öösel oli vihma sadanud ja veeloikudes peegeldusid hommikused päikesekiired. Kõnniteel oli liiklus tihe, kõik ruttasid kuhugi. Ede märkas ka teisi lapsi, lilled käes, ajalikult sammumas. Paljudel tüdrukutel olid juustes valged suured lehvid ja ees valged põlled. Ede meelest oli see väga ilus ja ta ütles Tiiule: „Mul oleks ka võinud valge põll olla.”

„Rumalus!” lausus Tiiu natuke pahaselt. „Need on venelased. Vaata, neil kõigil on käes gladioolid, sinul astrid.”

Ede vaataski. Tõepoolest, valgete põlled kandjatel olid lilled käes püsti nagu pikad nuiad. Poistel olid punased nelgid, mida nad häbelikult püksisääre varjus hoidsid.

Tramm number üks tuli kohe. Saanud mõlemale piletid, ütles Tiiu: „Istume.”

Trammis olid kahel pool seina puupingid. Reisijad istusid vastastikku. Edel oli väga ebamugav kaasreisijatele sõites otsa vaadata. Ta uuris oma pikka üleõla patsi ja vastas istuva mehe saapaid. Merepuiestee peatuses sai tramm puupüsti täis. Kahe pika pingi vahel kõõlusid reisijad ja hoidsid trammilaest alla rippuvatest käepidemetest meeletlikult kinni. Sitsi peatuses jäi tramm pooltühjaks. Rahu peatus ja oligi Kooli. Vanade pärnade vilus ootas kutsuvalt uus kool.

Tiiu juhatas Ede garderoobi, mis asus kooli keldris. Igal klassil oli võrkseinaga kaitstud boks, mille ukse garderoobitädi peale tundide algust lukustas.

„Tere!” hüüdis Tiiu reipalt. „Teie uus klassikaaslane Ede-Marie Müller! Saage tuttavaks!”

Ede seisis nagu puunui, kuid uute klassikaaslaste käepigistused tõid pinge languse. Elvi, Svetlana, Tamara, Raul, Tiit, Enn, Silvi, Malle, Sirje, Margus, Ia, Rein, Lilian, Nadja, Vova ...

Kõik nimed ja näod ei jäänud esimesel korral meelde.

Edel oli hea meel, et Lilian pakkus ennast pinginaabriks ja nad istusid klassi keskmisse ritta teise pinki. Esimese pingi vallutasid Raul ja Margus tüdrukutele lõbusalt otsa vaadates ja naerdes.

Klassijuhataja, noor naine rangelõikelises kostüümis, astus pärast aktust klassi.

„Tere, õpilased! Soovin teile ilusat kooliaasta algust! Mina olen teie klassijuhataja ja eesti keele õpetaja. Minu nimi on Aime Pippar. Kahe p-ga. Võtke arvesse, et ma olen tõepoolest kahe p-ga Pippar. Meie klassis on ka uusi õpilasi, palun tutvustage ennast.”

Õpilased vaatasid otsivalt klassis ringi ja Ede tundis, et kõikide pilgud olid temale suunatud, aga õnneks tõusis viimases pingis tumedapäine tüdruk püsti ja ütles: „Minu nimi on Alina Meškova.”

„Kus sa varem koolis käisid?”

„Narvas.”

„Hästi, istu!”

Järgmisena tõusis Alina pinginaaber.

„Minu nimi on Ille Salumäe. Lõpetasin 27. kooli.”

„Istu.”

Saabus vaikus. Ede teadis, et nüüd on tema kord. Süda ärevalt põksumas, ajas ta end püsti ja lausus vaikselt: „Minu nimi on Ede-Marie Müller.”

„Või nii,” venitas Pippar, „ja kust sina tuled?”

„Hiiumaalt.”

„Hiiumaalt? Nii kaugelt?”

„Ma lõpetasin Metsaküla 8-klassilise kooli.”

„Ah sedasi! Hiiumaa on ju piiritsoon. Huvitav! Perekonnanimi Müller, see on saksa nimi, nagu mulle tundub. Salumäe on eesti nimi ja Meškova vene nimi.” Ede seisis ikka veel, oodates käsku „istu”.